

વીર સંવત ૨૪૯૨, મહા સુદ ૪, મંગળવાર

તા. ૨૫-૧-૧૯૬૬, ઢાળા-૨, ગાથા-૬, ૭ પ્રવચન નંબર-૮

બંધતત્ત્વની ભૂલ. આત્માનો નિજ સ્વભાવ અબંધસ્વરૂપ છે. પુણ્ય-પાપના ભાવ એ ભાવબંધ છે અને જડકર્મનું બંધન એ નિમિત્ત, વ્યવહાર નિમિત્તબંધ છે. બેયથી રહિત આત્માનું અબંધસ્વરૂપ એ નિજપદને વિસારીને, એ એનો છઠ્ઠી ગાથાનો પહેલો શબ્દ પડ્યો છે - ‘નિજપદ વિસાર.’ પોતાનું પદ છે એ જ્ઞાનાનંદ શુદ્ધ અબંધસ્વરૂપ છે. એને ભૂલીને ‘અઘાતિકર્મના ફળ અનુસાર...’ કોઈ પુણ્ય-પાપના ભાવ કર્યા હોય, એનું બંધન પડ્યું હોય, એનો સંયોગ મળે, એમ અહીંયાં કહેવું છે. સંયોગમાં ‘અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ...’ સંયોગ-વિયોગ અવસ્થાઓ થાય, મિથ્યાદષ્ટિ તેને અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ માનીને ‘તેનાથી હું સુખી-દુઃખી છું એવી કલ્પના વડે રાગ-દ્વેષ, આકુળતા કરે છે.’

આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ નિજપદ છે (તેને) ભૂલીને અનુકૂળતામાં રાગ અને પ્રતિકૂળમાં દ્વેષ (કરે છે). જુઓ ! આમાં ચિત્રમાં પણ આપ્યું છે. ચિત્રમાં છે ? શુભ નિરોગી શરીર ને ખાવા બેઠો છે ને સરખું આમ બધું પ્યાલો-બ્યાલો લાગે છે. નહિ ? છે ? એમાં નહિ હોય. છે ? જુઓ ! પ્યાલો, વાસણ, ઠામ, ઓલું માથે શું કહેવાય તમારે ? બેસવાની આ (ખુરશી), મૂકવાનું ટેબલ. આમ ખાય છે. શુભ-પુણ્યના ફળ છે એને પોતાના માને છે. છે



૧ ટેબલ-બેબલ સારું રાખ્યું છે, થાળીઓ, સોનાની થાળી, રૂપાની થાળી, એમાં સરખા વાટકા હોય. એમાં બદામ, પિસ્તાના પાપડ ને બધું (રાખ્યું હોય). ખાવા બેઠો છે, આમ ખુશી.. ખુશી.

અશુભમાં ઓલો એક ગરીબ વર્ણવ્યો છે. જુઓ ! લંગોટી સાધારણ ઝીર્ણ શરીર ને આમ (બેઠો છે). એ બેય અઘાતિ કર્મ. પુણ્ય-પાપના ભાવ, એનાથી બંધાયેલું અઘાતિ કર્મ, એનાથી મળેલો આ સંયોગ એને પોતાનું સ્વરૂપ માને. અનુકૂળતામાં રતિ માને અને પ્રતિકૂળતામાં અરતિ-ખેદ કરે એને બંધતત્ત્વની ભૂલ છે. બેય એક જાતના છે, એમાં કોઈ ફેર નથી. અનુકૂળ સંયોગ પુણ્યથી હોય કે પાપથી પ્રતિકૂળ (સંયોગ હોય), બેય સંયોગ તો એકથી જ છે. બહારના ભેખ શરીર આદિ જડના છે, એ કંઈ આત્માનો ભેખ નથી. ઇ આત્માના જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપને ભૂલી એવા સંયોગમાં 'રતિ-અરતિ કરે છે એને બંધતત્ત્વનું મિથ્યાદષ્ટિપણું કહે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

‘ધન, યોગ્ય સ્ત્રી,...’ લક્ષ્મી કાંઈક ઠીક મળી હોય. અનુકૂળ સ્ત્રી હોય. પુત્રાદિક અનુકૂળ હોય. (તેમનો) ‘સંયોગ થતાં રતિ કરે છે;...’ એમાં રતિ કરવાપણું ક્યાં છે ? આત્મામાં આનંદ છે એને ભૂલીને આમાં પ્રેમવૃત્તિ કરે છે એ બંધતત્ત્વની અને આત્માની બેયની ભૂલ એ છે. નિજપદને વિસારીને બંધના ફળમાં રતિ કરે છે એને બંધના તત્ત્વની ખબર નથી. સમજાય છે ? શરીરમાં રોગ થાય. ‘નિદ્રા, નિર્ધનતા, પુત્રવિયોગ વગેરે થતાં અરતિ કરે છે; પુણ્ય-પાપ બન્ને બંધનકર્તા છે;...’ પુત્રનો વિયોગ થયો ત્યાં દુઃખ માને છે. એ તો સંયોગની ચીજ છે. અનુકૂળ હો કે પ્રતિકૂળ હો એ તો સંયોગી ફળ (છે), સ્વભાવ વસ્તુ નથી. સ્વભાવ તો જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. એ જ્ઞાનના નિજપદની દષ્ટિ ને રૂચિ, જ્ઞાન ને લીનતા ચૂકી બંધના બે ભાગ પાડીને એકમાં રતિ અને અરતિ કરે છે. એ મિથ્યાદષ્ટિના બંધતત્ત્વનું ભૂલનું લક્ષણ છે. આ તો બહુ સાદી ભાષાએ, હિન્દીમાં સાદી ભાષાએ (વર્ણવ્યું) છે.

મુમુક્ષુ :- ... રતિ કરે ?

ઉત્તર :- રતિ કરે. સારી નિદ્રા કરે તો રતિ પામે. નિદ્રા ન આવે તો અરતિ કરે. ઊંઘ ન આવે તો નથી કરતા ? આખી રાત રાડ્યું પાડે. અરે...! આખી રાત

પાડે. આજ તો નિદ્રા જરીયે આવી નથી. ભાઈ ! આપણે દાખલો અહીં છે ને ! આ તો કહેવા માટે. બીજા ઘણાય હોય છે ને ? રાત્રે સારી ઊંઘ ન આવે તો એ આળોટે.. આળોટે. એક શેઠ હતો. (તેને) બાર હાથનો ઓરડો અને બાર હાથનું પહોળું ગાદલું. આખા ઓરડા પ્રમાણે. પછી આમથી આમ, આમથી આમ ઠેઠ સુધી ઊંઘ જ ન આવે. અમારા ગામમાં એક બ્રાહ્મણ હતો (એને) ૩૩ વર્ષથી નિદ્રા નહિ (આવેલી). આ તો ગાદલામાં નિદ્રા ન આવે, એમ કહેવું છે. એવામાં ફર્યા ફર, ફર્યા ફર કરે. અને એ નિદ્રા ન આવે એટલે એમાં અરતિ-ખેદ, ખેદ કર્યા કરે. અરે...! નિદ્રા આવતી નથી, અરે...! ઊંઘ આવતી નથી, અરે...! ઊંઘ આવતી નથી. પછી ઓળી ગોળ્યું ખાય. નથી આવતી ઊંઘની ? એ..ઈ...! ઘણી આવે. આવે તો બધી ખબર હોય ને ! નિદ્રાની ગોળ્યું આવે, ખૂબ ખાય પછી શક્તિ હિન થઈ જાય.

કહે છે, નિદ્રા વગેરેમાં દુઃખ વેદે, દુઃખ. આહા..હા...! જુઓને ! આ ગરીબ માણસ નિરાંતે ઘોરે છે અને અમારે છતે પૈસે ઊંઘ નથી. એમ કરીને રાડ્યું નાખે. અંદરમાં રાડ્યું નાખે, હોં ! એ બંધની ભૂલ છે. હવે નિદ્રા ન આવે તો દુઃખ શું અને નિદ્રા આવે તો સુખ શું ? એમ કહે છે. નિદ્રા આવી એટલે એમાં સુખ ક્યાંથી આવ્યું ? છ કલાક, આઠ કલાક એવી મધુરી, મીઠી નિદ્રા આવી. એમ બોલે વળી પાછો. બોલે છે કે નહિ પણ ? હોં ? એવી મધુરી, મીઠી નિદ્રા (આવી કે) છ કલાક તો આંખ ઊંચી ન થઈ. ખબર નથી સપનામાં, વળી બે કલાક એવી મીઠી નિદ્રા આવી (કે) સાડા છ વાગી ગયા, લ્યો ! અમને ખબર ન રહી. હોં ? પાછલા પહોરની ઠંડી હવા, થાક્યા-પાક્યા એવી નિદ્રા આવી. નિદ્રા આવી એમાં સુખ શું માન્યું ? એમ કહે છે. ભાઈ ! મૂઢ છો. કહે છે, નિદ્રા આવી સુખ શેનું ? એમાં શેની તેં રતિ કરી ? અહીં તો એમ વાત છે.

મુમુક્ષુ :- દુઃખ.

ઉત્તર :- પણ દુઃખની વ્યાખ્યા શું ? મિથ્યાશ્રદ્ધા ને મિથ્યાજ્ઞાન એ દુઃખ છે. એ દુઃખ ક્યાં ભૂલી ગયો છે, એ તો અંદર પડ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ? નિદ્રાથી દુઃખ થાય. ઓલામાં નિદ્રા નથી લીધી કે, નિદ્રા આવે તો સુખ થાય. એમાં બધું લઈ લેવું.

‘પુણ્ય-પાપ બન્ને બંધનકર્તા છે, પણ તેમ નહિ માનીને પુણ્યને હિતકર માને છે; તત્ત્વદષ્ટિથી તો પુણ્ય-પાપ બંને અહિતકર જ છે, પરંતુ અજ્ઞાની એવું નિર્ધારરૂપ માનતો નથી...’ એટલે નિજસ્વરૂપને જાણ્યા વિના, એ પદ અંદર બધામાં લેવું. મૂળ છે ને ? ‘રતિઅરતિ કરૈ નિજપદ વિસાર.’ પોતાનું પદ જ્ઞાતા-દષ્ટા છે. એ ધર્મી તો ઊંઘમાં પણ જ્ઞાતા-દષ્ટા છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? એ ઊંઘમાં સુખ નથી માનતો. આહા..હા...! હું ?

મુમુક્ષુ :- ઊંઘમાં

ઉત્તર :- એ અંદર જ્ઞાતા-દષ્ટા છે. ભાન સદાય વર્તે જ છે. એમાં કંઈ નિદ્રાથી સુખ છે અને ન આવે તો દુઃખ છે એમ માનતો નથી. ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! આહા..હા...! જાગૃતભાવમાં સૂતો છે તે સૂતામાંય જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું જ છે. એવી વાત છે, ભાઈ ! ઓલો તો સૂતો હોય તો (જાણે) બેભાન (થઈ ગયો હોય), કાંઈ ભાન ન મળે. ભગવાન તો ત્રણ જ્ઞાનના ધણિ, માતાના પેટમાં નવ મહિના જાગૃત છે. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? મતિ, શ્રુત અને અવધિ ત્રણ જ્ઞાન લઈને તીર્થંકર માતાના પેટમાં આવે પણ અંદર ભાન - જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું સદાય વર્તે છે. આ તે કંઈ (વાત છે) ! ચૈતન્ય પોતે જાગ્યો એટલે પછી વળી બીજા સાધન એને શું નડે છે ત્યાં ? સમજાય છે કાંઈ ? બહારના અનુકૂળ સાધન એને અનુકૂળ છે કે પ્રતિકૂળ એ છે જ નહિ. પ્રમાદ જરી આવી જાય તોપણ અંદર જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું જાતું નથી. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

મુનિને તો બહુ નિદ્રા થોડી, જરી (હોય). એમાં પણ જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું રહીને થોડી નિદ્રા હોય છે. છઠ્ઠે ગુણસ્થાને પણ ચારિત્ર, દર્શન ને જ્ઞાન સહિતમાં જરી પ્રમાદ આવે. એ કલાક-બલાક ઊંઘ ન લે. આહા..હા...! ચારિત્ર તે કોને કહેવું ! મુનિપણું ચારિત્ર કોને કહેવું એની લોકોને ખબર ન મળે. બહારના માન્યા ક્રિયા અને નગ્ન થયા (એ) ચારિત્ર. ભાઈ ! ચારિત્ર તો આત્માની જાગૃતિ સહિત આનંદ એટલો ઝરતો હોય કે ઊંઘેય બહુ થોડી (હોય). છઠ્ઠા ગુણસ્થાનનો ભાગ જ પોણો સેકંડ છે. એટલી નિદ્રા જરી આવે તોય અંદરમાં જાગૃત છે. આહા..હા...! તરત સાતમું આવે. તરત છઠ્ઠું આવે, તરત છઠ્ઠું આવે. એ પણ રાત્રિના પાછલા પહોરના અમુક ભાગમાં (થોડી

નિદ્રા આવે). એવી ચારિત્રદશા સમ્યગ્દર્શન સહિત હોય એને સાધુપદ અને ભાવર્લિંગ કહેવામાં આવે છે. દુનિયાને બહારથી માપ કરવા, અંતર તત્ત્વ શું છે, શ્રદ્ધા-જ્ઞાનની ખબર નથી.. આહા...હા....! શું કીધું સમજાણું ?

અજ્ઞાની પોતાના સ્વરૂપને વિસારીને ‘નિર્ધારરૂપ માનતો નથી...’ નક્કી નથી કરતો કે નિદ્રામાં સુખ નથી અને અનિદ્રામાં દુઃખ નથી. આ જગતથી બધું ઊંધું છે. ભાઈ ! એ બંધતત્ત્વની ઊંધી શ્રદ્ધા છે, લ્યો ! સમજાણું ?

હવે ‘(૨) સંવરતત્ત્વની ભૂલ :-’ આમાં આવી ગયું છે ઇ. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર એમાં આવ્યું હતું. જુઓ ! વૈરાગ્ય, જ્ઞાન એને દુઃખદાયક માને છે. આવ્યું હતું ને ? જુઓ ! એમાં પણ ફોટો છે. જોયું ? જુઓ ! આમાં ફોટો છે. મુનિ ધ્યાનમાં જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપમાં અંદર રમે છે. એને વળી એક બત્તી કરે છે. જ્ઞાનની હશે. હૈં ? જ્ઞાનની બત્તી અને ઓલું પુસ્તક-બુસ્તક છે ? ઠીક ! ઓલો એક જુવાનિયો ઊભો છે (ઈ કહે છે), નહિ.. નહિ.. નહિ. આવા જ્ઞાન ને આવા ચારિત્ર, નહિ. આવું નહિ. પાઠમાં છે ખરું ને ? હૈં ?



‘આતમહિત હેતુ વિરાગ-જ્ઞાન, તે લાજે આપકૂં કષ્ટદાન.’ આ જ્ઞાન શું ? એ દુઃખદાયક છે. આત્માનું જ્ઞાન અને આત્માનું ચારિત્ર, મિથ્યાદષ્ટિ એને દુઃખદાયક માને છે. બાપા ! ચારિત્ર તો લોઢાના ચણા ચાવવા (જેવા છે). એટલે અજ્ઞાનીએ ચારિત્રને દુઃખદાયક માન્યું. ચારિત્ર એટલે તો આત્માના આનંદમાં રમણતા. અતીન્દ્રિયા આનંદના શેરડા. સિદ્ધને આનંદ આવે એવો જ આનંદ એને આવે. એવું સમ્યક્જ્ઞાન અને

સમ્યક્ચારિત્ર આનંદદાતા (છે) એને અજ્ઞાની દુઃખદાતા માને છે. સમજાણું ?

‘જીવને હિતકારી છે, સ્વરૂપમાં સ્થિરતા વડે રાગનો જેટલો અભાવ તે વૈરાગ્ય છે,...’ એટલે ખરી રીતે ચારિત્ર છે. ‘અને તે સુખના કારણરૂપ છે,...’ જેટલું આત્મદર્શનપૂર્વક રાગ ઘટીને સ્થિરતા થાય એ આનંદદાયક છે, હિતકારી છે, શાંતિનો આપનાર છે. ‘છતાં અજ્ઞાની જીવ તેને કષ્ટદાતા માને છે.’ બાપા ! ચારિત્ર તો ઓ..હો..હો...! ભારે આકરું. પવનથી કોથળા ભરવા સહેલા પણ ચારિત્ર પાળવું બહુ કઠણ. હું ? ઓલા મૃગાપુત્રમાં આવે છે ને ? ત્રાજવે મેરુ પર્વત તોળવો. ત્રાજવે મેરુ પર્વત તોળવો એ કરતાં ચારિત્ર આકરું. એટલે એમ કરીને દુઃખદાયક માને છે. એવું નથી, ભાઈ ! જેના ઘરમાં ઠરવું એમાં દુઃખ શું ? સમજાય છે કાંઈ ? ચારિત્ર તો આત્માના આનંદસ્વરૂપમાં ઠરવું, રમવું, ભોજન-અતીન્દ્રિય આનંદનું ભોજન કરવું એનું નામ ચારિત્ર છે. એ ચારિત્રને મિથ્યાદષ્ટિ મૂઢ દુઃખદાયક, કષ્ટદાયક, કંટાળો.. કંટાળો.. કંટાળો (માને છે). છે ને ? જુઓ ! આમ હાથ કરે છે, નહિ. ફોટા ઠીક પાડ્યા લાગે છે. આ તો પહેલાના છે, હોં ! હિન્દીવાળાના. સમજાણું ? ‘આ સંવર તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા છે.’ લ્યો ! એ છઠ્ઠી (ગાથા પૂરી) થઈ.

નિર્જરા અને મોક્ષની વિપરીત શ્રદ્ધા અને અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન

રોકે ન ચાહ નિજશક્તિ ખોય, શિવરૂપ નિરાકુલતા ન જોય;

યાહી પ્રતીતિજુત કછુક જ્ઞાન, સો દુઃખદાયક અજ્ઞાન જાન. ૭.

અન્વયાર્થ :- [મિથ્યાદષ્ટિ પ્રાણી] (નિજશક્તિ) પોતાના આત્માની શક્તિ (ખોય) ખોઈને (ચાહ) ઇચ્છાને (ન રોકે) રોકતો નથી, અને (નિરાકુલતા) આકુલતાના અભાવને (શિવરૂપ) મોક્ષનું સ્વરૂપ (ન જોય) માનતો નથી. (યાહી) આ (પ્રતીતિજુત) ખોટી માન્યતા સહિત (કછુક જ્ઞાન) જે કાંઈ જ્ઞાન છે (સો) તે (દુઃખદાયક) કષ્ટને આપનારું (અજ્ઞાન) અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન છે; એમ (જાન) સમજવું.

ભાવાર્થ :- (૧) નિર્જરા તત્ત્વમાં ભૂલ :- આત્મામાં આંશિક શુદ્ધિની વૃદ્ધિ અને

અશુદ્ધિની હાનિ થવી તેને સંવર-પૂર્વક નિર્જરા કહેવામાં આવે છે. તે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન પૂર્વક જ હોઈ શકે છે. જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપમાં સ્થિર થવાથી શુભ-અશુભ ઇચ્છાનો નિરોધ થાય તે તપ છે તપ બે પ્રકારના છે : (૧) બાળતપ, (૨) સમ્યક્તપ. અજ્ઞાનદશામાં જે તપ કરવામાં આવે છે તે બાળતપ છે, તેનાથી કદી સાચી નિર્જરા થતી નથી, પણ આત્મસ્વરૂપમાં સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિરતા અનુસાર જેટલો શુભ-અશુભ ઇચ્છાનો અભાવ થાય છે તે સાચી નિર્જરા છે-સમ્યક્તપ છે. પણ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ એમ માનતો નથી. પોતાની અનંત જ્ઞાનાદિ શક્તિને ભૂલે છે, પરાશ્રયમાં સુખ માને છે, શુભાશુભ ઇચ્છા અને પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોની ચાહને રોકાતો નથી. આ નિર્જરાતત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા છે.

(૨) મોક્ષ તત્ત્વની ભૂલ:- પૂર્ણ નિરાકુળ આત્મિક સુખની પ્રાપ્તિ અર્થાત્ જીવની સંપૂર્ણ શુદ્ધતા તે મોક્ષનું સ્વરૂપ છે, અને તે જ ખરું સુખ છે, પણ અજ્ઞાની તેમ માનતો નથી.

મોક્ષ થતાં તેજમાં તેજ મળી જાય અથવા ત્યાં શરીર, ઇન્દ્રિયો અને તેનાં વિષયો વિના સુખ કેમ હોઈ શકે ? ત્યાંથી ફરી અવતાર લેવો પડે વગેરે. એમ મોક્ષદશામાં નિરાકુળપણું માનતો નથી તે મોક્ષતત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધા છે.

૩. અજ્ઞાન:- અગૃહીત મિથ્યાદર્શન હોય ત્યાં જે કંઈ જ્ઞાન હોય તેને અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન કહે છે, તે મહાન દુઃખદાતા છે. તે ઉપદેશાદિ બાહ્ય નિમિત્તોના આલંબન વડે નવું ગ્રહ્યું નથી અનાદિનું છે, તેથી તેને અગૃહીત (સ્વાભાવિક-નિસર્ગજ) મિથ્યજ્ઞાન કહે છે. ૭.

હવે ‘નિર્જરા અને મોક્ષની વિપરીત શ્રદ્ધા અને અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન.’ ત્રણની વાત સાતમી (ગાથામાં) આવે છે. આ ‘છ ઢાળા’ તો તમારે બધું ઘણી વાર (વંચાઈ ગયું) હશે. આ ‘છ ઢાળા’ તો તમે વાંચી હશે ને ? હિન્દુસ્તાનમાં (દિગંબરોના) ઘરમાં ચાલતી હોય (પણ) અર્થ ન આવડતા હોય.

રોકે ન ચાહ નિજશક્તિ ખોય, શિવરૂપ નિરાકુલતા ન જોય;

યાહી પ્રતીતિજુત કધુક જ્ઞાન, સો દુઃખદાયક અજ્ઞાન જાન. ૭.

‘રોકે ન ચાહ નિજશક્તિ...’ ‘મિથ્યાદષ્ટિ પ્રાણી પોતાના આત્માની શક્તિ...’ આનંદરૂપ શક્તિ છે એને ખોઈ બેસે છે. એકલી અભિલાષાના, ઇચ્છાના વેગમાં, ઇચ્છાના વેગમાં આત્માના આનંદની શાંતિને ખોવે છે અને માને છે કે મને ઇચ્છામાં મજા છે. એ નિર્જરાતત્ત્વની ભૂલ છે. સમજાય છે કાંઈ ? ઇચ્છા ઉત્પન્ન ન થવી અને આત્માના આનંદની, શાંતિની ઉત્પત્તિ થવી, શક્તિની વ્યક્તતા થવી એનું નામ નિર્જરા (છે). એમ ભાષા છે, ભાઈ ! શું કીધું ?

‘રોકે ન ચાહ નિજશક્તિ ખોય,...’ એટલે નિજશક્તિને પ્રગટ કરવી એનું નામ નિર્જરા (છે). આહા..હા...! ભગવાનઆત્મા જ્ઞાન ને અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ છે. એમાં એકાગ્ર થઈને એ શક્તિની વ્યક્તતા, શુદ્ધની પ્રગટતા થવી એનું નામ નિર્જરા છે. આહા..હા...! નિર્જરાની વ્યાખ્યા, જુઓ ! કહ્યું ને ? ‘રોકે ન ચાહ નિજશક્તિ ખોય,...’ એનો અર્થ એ કે, નિર્જરાની ભૂલ (છે). ત્યારે નિર્જરા કોને કહેવી ? કિ, નિજશક્તિની વ્યક્તતા પ્રગટ કરે તેને નિર્જરા કહેવી. ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચૈતન્ય પુણ્ય-પાપની ઇચ્છા વિનાની ચીજ એની અંતર સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાનપૂર્વક સ્વરૂપમાં શક્તિની પ્રગટતાનો પુરુષાર્થ (થવો), એવી શુદ્ધતાની વ્યક્ત દશા (થાય) એને ભગવાન નિર્જરા કહે છે. એ નિર્જરા એમ નહિ કરતા એકલી ઇચ્છાઓમાં ઘેરાઈ જઈને શક્તિને પ્રગટ કરતો નથી. તે તેમાં ઠીક માને છે, ઇચ્છામાં ઠીક માને છે. ઇચ્છામાં ઠીક માને છે એને નિર્જરાતત્ત્વની ભૂલ છે. સમજાય છે કાંઈ ?

‘ઇચ્છાને રોકતો નથી,...’ આહા..હા...! એનો અર્થ કે, આત્મા આનંદ ને જ્ઞાનસ્વરૂપ છે એવી શક્તિની એને પ્રતીતિ નથી. એની પ્રતીતિ શુભની અભિલાષાઓમાં બધું સર્વસ્વ માને છે. શુભ કે અશુભની ઇચ્છાઓ જે થાય એમાં બધું સર્વસ્વ માને છે. ઓ..હો...! છેવટે બહુ તો શુભ ઇચ્છા થઈ, બહુ કામ આપણે કર્યું, બહુ કામ કર્યું. પણ એ ઇચ્છામાં તો આત્માના આનંદની શક્તિ, વ્યક્તતા રોકાઈ ગઈ છે. સમજાણું કાંઈ ?

અહીં તો ઇચ્છામાં શુભ ઇચ્છા પણ ઇચ્છા છે. આહાર ન કરું એવી જે ઇચ્છા પણ એ ઇચ્છાની પાછળ આત્મા કોણ છે એની ખબર નથી. આત્મા ઇચ્છા વિનાની ચીજ (છે) એવી આત્માના સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાનપૂર્વક શક્તિનો વ્યક્તપણું પુરુષાર્થથી પ્રગટ થવું એનું નામ નિર્જરાતત્ત્વ કહે છે. એ આ શુભ ઇચ્છામાં સર્વસ્વ માને છે. શુભ ઇચ્છા થઈ ને ! આહાર નહિ કરવાની કે કોઈ પ્રકારે પ્રાયશ્ચિતની (કે) ફલાણી (ઇચ્છા), શુભરાગ. ભાઈ ! એ શુભરાગ થયો એને જ એ નિર્જરા અને લાભ માને છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ નિરોધ, ઇચ્છા નિરોધ તત્ત્વસ્વરૂપ છે. એવા સ્વરૂપમાંથી શક્તિનું જે તત્ત્વ આખું અખંડાનંદ પ્રભુ, એની પ્રતીત, જ્ઞાનપૂર્વક એમાં લીનતા થતાં શુદ્ધતાના જે અંશો પ્રગટ થાય એનું નામ નિર્જરા અથવા શુદ્ધઉપયોગ નિર્જરા અથવા શુદ્ધિની વૃદ્ધિ તે નિર્જરા છે. અજ્ઞાનીને શુભ ઇચ્છામાં સંતોષ મનાઈ ગયો છે. ઓ..હો...! ત્યાં શક્તિ રોકાઈ ગઈ છે અને એને માને છે કે અમે ધર્મ કરીએ છીએ અને નિર્જરા કરીએ છીએ. સમજાણું કાંઈ ?

‘રોકે ન ચાહ નિજશક્તિ ખોય,...’ એના શબ્દોમાંથી બહુ ભર્યું છે માળું, હોં ! કહો, સમજાણું કાંઈ ? એ શક્તિને ખોઈ બેઠો છે એટલે કે ઇચ્છામાં જ જે અભિલાષા – ઇચ્છા છે કે, આ કરું, આ ખાઉં નહિ, આ લઉં નહિ, આ દઉં નહિ, આ છોડું, આ મૂકું એવી ઇચ્છામાં જ એ બધું માની બેઠો છે. એ તપ છે ને એ નિર્જરા છે ને એ સંવર છે ને એ ધર્મ છે. ઇચ્છા તો આત્માની શાંતિને, શુદ્ધતાને રોકનારી છે. એની ઇચ્છા દ્વારા મને નિર્જરા થાય અને મને તપ થયું એમ માને એ નિર્જરાતત્ત્વની ભૂલ છે. આહા..હા...! કહો, છે એમાં ? છે કે નહિ એમાં ? આમાં પાઠ ભર્યો છે એની એને ખબર ન મળે.

પછી ‘શિવરૂપ નિરાકુલતા ન જોય,...’ એ નિરાકુલતા તો મોક્ષદશા છે, એ સિવાય ક્યાંય નિરાકુલતા હોતી નથી, પણ ક્યાંક રાગની મંદતા કે એવા ભાવમાં નિરાકુલતા માનીને ત્યાં સર્વસ્વ



મોક્ષ માને છે. એને મોક્ષતત્ત્વની ભૂલ છે. સર્વથા નિરાકુળતા થઈ જવી એનું નામ મોક્ષ. અહીંયાં વ્યાખ્યા આવી કરી. પૂર્ણ નિરાકુળતા અને પૂર્ણ અનાકુળનો આનંદનો પ્રગટ થવો એનું નામ મોક્ષ. એવા અનાકુળ આનંદને ન જાણતા, અનાકુળ આનંદરૂપી મુક્તદશાને ન માનતા, કંઈક મંદ રાગની આકુળતા ઘટી તો અમારે આકુળતા તો ઓછી થાય છે ને ! આકુળતા તો ઓછી થાય છે ને ! એમ માનીને મોક્ષતત્ત્વને એ જાણતો નથી. સમજાણું કાંઈ ?

જેણે શુભઈચ્છાથી મોક્ષ માન્યો છે એણે આકુળતાથી નિરાકુળતાનું ફળ માન્યું એટલે નિરાકુળતારૂપ મોક્ષની પ્રતીતની ખબર નથી. આહા..હા...! અનાકુળરૂપ ચૈતન્યસ્વરૂપ, એની પર્યાયમાં અનાકુળરૂપ પ્રગટ પર્યાયનું પ્રગટવું એનું નામ મોક્ષ. એવી અનાકુળતામાં એની ભૂલ થાય છે. કંઈક બંધ કરીએ ને આપણને લાભ થશે, શુભભાવમાં પણ આપણે મુક્તિ થશે, એનાથી પરંપરા મુક્તિ થશે (એમ માને છે). સમજાય છે કાંઈ ? એ નિરાકુળતાના કારણરૂપ પણ નિરાકુળતાનો જ ભાવ હોવો જોઈએ. એવા ભાવને ન જાણતો નિરાકુળતાની પૂર્ણતા નામ મોક્ષતત્ત્વને પણ એ જાણતો નથી. સમજાણું કાંઈ ?

‘યાહી પ્રતિતિજુત કલ્પક જ્ઞાન,...’ એવી ઊંધી શ્રદ્ધાપૂર્વક. બધા સાતેય તત્ત્વ આવી ગયા. આવી ગયા ? જીવ, અજીવ, આસ્રવ, બંધ, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ. સાત તત્ત્વની ભૂલ થઈ ગઈ. ‘યાહી પ્રતિતિજુત કલ્પક જ્ઞાન, સો દુઃખદાયક અજ્ઞાન જાન.’ સાત છે ને, સાત ? જુઓ ! એ લીધું છે એમાં, હોં ! જુઓ ! અથાહ ચાહ. જુઓ ! હેઠે. એક છોકરો કે જુવાન બેઠો



છે. અથાહ ચાહ. શું કરું ? બાયડી, છોકરા, આ, આ અભિલાષ.. અભિલાષ.. અભિલાષ. અંદર ઘણું બધું (ચિતર્યું) છે. મકાન છે ને માણસો છે ને... છે કે નહિ ? હૈં ? મોટર છે. મોટર સદાય ક્યાં હતી ? પણ બંગલા બંગલા હોય. આની કોર મોટર છે એમ ને ઈ ? બંગલા હોય લ્યો ને બધા. એ.. જુઓને બેઠો છે આમ. આમ કરીને. વિચારમાં ચડી ગયો છે, કેમ રળવું ? કેમ પેદા કરું ? કેમ સટ્ટો કરવો ? જુઓ ! વિચારમાં ચડી ગયો છે. લંગોટા જેવું લૂગડું પહેર્યું છે, એક પગ આમ પડ્યો છે, એક હાથ આમ રહ્યો (છે). હૈં ? અને પાછું હું કાંઈક ઠીક કરું છું એવા ભાવમાં પડ્યો છે ઈ. હું કાંઈક ઠીક કરું છું. રળવાનો ભાવ કરું છું, ફલાણું કરું છું, ફલાણું કરું છું એ બધું ઠીક કરું છું. એવા ભાવમાં ચડી ગયો છે, જીવની શક્તિ રોકે છે અને માને છે કે કાંઈક હિત કરું છું, એટલે ઠીક કરું છું.

મુમુક્ષુ :- ..

ઉત્તર :- ઈ પણ ઇચ્છાનો અર્થ સમજવો જોઈએ ને ! ભાષા તો બોલી નાખે બધાય. આ રેકોર્ડિંગ બોલે છે. ભાઈ ! આ એને પ્રતિકૂળતામાં દુઃખ થાય છે એની ઇચ્છાનું ક્યાં ભાન છે એને ?

મુમુક્ષુ :- હવે શું કરવું ઈ તો કહો.

ઉત્તર :- આ કહે છે, વસ્તુની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરી અને ઇચ્છાને રોકવી, સ્વરૂપમાં ઠરવું એ જ શાંતિનો ઉપાય છે, બીજો કોઈ ઉપાય ત્રણકાળમાં નથી. આ તો જરી પ્રતિકૂળતા (આવે ત્યાં) રોવે. હાય.. હાય.. હિંમત હારી ગયા, હવે શું કરવું છે ? મરી જઈએ. ક્યાં જાવું છે અહીંથી ? ભાઈ ! આ તમારા ભાઈનું બધું ઉઘાડું કરીએ છીએ. આ તો ઘણા એવા હોય છે ને ! એક નહિ, એવા તો ઘણા હોય છે. મરી જઈએ. અહીંથી ક્યાં જાશો ? ઝેર પીવાનું મન થઈ જાય છે. અમારે તો ખાનગી કાગળ પણ બહુ આવે. બહુ દુઃખીના કાગળ આવે. મહારાજ ! કાંઈક મોકલો, હોં ! નહિતર હવે ઝેર પીવાના ટાણા આવ્યા છે. અહીં કોણ જાણે રૂપિયાના ઢગલા પડ્યા છે એવું લોકોને થઈ ગયું છે, હોં ! ત્યાં એમ કે, એની પાસે કરોડો રૂપિયા પડ્યા છે અને શેઠિયાને જરીક હુકમ કરે એટલી વાર. જરી એક પાંચસો મોકલો, એક પાંચ હજાર મોકલો ને મારી દુકાન પણ ચાલે પછી હું તમને હળવે હળવે આપી દઈશ.

અહીં દુકાન ને ધંધો હશે. આહા...હા...! નહિતર પાંચ દિ'એ અમારી વાત બહાર પડી તો ઝેર પીવાના ટાણા અમારે છે, એવું આવે છે. હું ? એને જાણે કે બધા શેઠિયા જ છે. આ ભાઈ, એના દીકરા મોટા મોટા શેઠિયાઓ છે, ઘણાય મોટા છે.

કહે છે, જુઓ ! વિચારમાં ચડી ગયો છે અને આ મોક્ષ છે, જુઓ ! આ. મોક્ષશિલા છે ને ? નિરાકુળ. જુઓ ! સ્થિતિ કેવી છે ! એકલી અનાકુળતા, વિકલ્પમાત્ર નથી ઇ મોક્ષ છે. આ (પૂરું થયા) પછી અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાનની વાત આવશે. પછી કહે છે, 'ચાહી પ્રતીતિજુત કષ્ટુક જ્ઞાન, સો દુઃખદાયક અજ્ઞાન જાન.' એ મિથ્યાશ્રદ્ધા ને મિથ્યાજ્ઞાન સહિત. સાતેય તત્ત્વની મિથ્યાશ્રદ્ધા અને સાતેય તત્ત્વની મિથ્યાશ્રદ્ધા સહિત. જુઓ ! પ્રતીતિ લીધું ને ? ઇ સાતેય તત્ત્વની પ્રતીતિ સહિત ખોટી માન્યતા, કષ્ટુક જ્ઞાન, જે કાંઈ જ્ઞાન છે તે કષ્ટને આપનારું અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન છે. ઓલી અગૃહીત મિથ્યાશ્રદ્ધાની વ્યાખ્યા કરી હતી. ઇ અગૃહીત સાત તત્ત્વની શ્રદ્ધાની ભૂલ બતાવવી હતી. અગૃહીત એટલે અનાદિની શ્રદ્ધા. નિસર્ગ માન્યતા, અનાદિની ભૂલ, કોઈએ શીખવેલી નહિ. ઇ સાત તત્ત્વની ભૂલ અનાદિની પકડેલી, નિસર્ગ (છે), એની સાથે કષ્ટુ જ્ઞાન ઊંધું 'કષ્ટને આપનારું અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન છે;...' આમાં ભાઈએ લખ્યું છે. શું કહેવાય ? આ 'છ ઢાળા'માં 'બુધસાગર' છે ને, 'બુધ' એમાંથી આ બનાવી છે. 'બુધજન' લખ્યું છે. આવી બધી વાત તો આપણે 'સમયસાર' આદિ શાસ્ત્રમાં આવી ગઈ છે. આ તો આ લોકો ઢાળના કર્તા બીજા પણ આ પ્રમાણે કહે છે.

'સબ વ્યવહાર ક્રિયા કા જ્ઞાન, ભયો અનંતી વાર પ્રધાન.' 'સબ વ્યવહાર ક્રિયા કા જ્ઞાન, ભયો અનંતી વાર પ્રધાન, નિપટ કઠિન અપની પહિયાન, તાકો પાવત હૈ કલ્યાણ.' એ શાસ્ત્રનું જ્ઞાન ને બીજી ક્રિયાનું જ્ઞાન ને દયા, દાન, વ્યવહાર જ્ઞાન ને આ જ્ઞાન, આ જ્ઞાન એવું અનંતવાર કર્યું. સબ વ્યવહારક્રિયા - દયા ને અહિંસા ને આમ ને તેમ ને આમ પાળવું ને આ ખાવું ને આ લેવું, આ લેવું એવી ક્રિયાઓ એનું જ્ઞાન 'ભયો અનંતી વાર પ્રધાન.' પ્રધાન એટલે ઊંચું એમ પાછું. શાસ્ત્રમાંથી વ્યવહારુ જ્ઞાન કાઢીને ઘણું ભણ્યો. આમ પ્રાયશ્ચિત લેવાય ને આમ દેવાય ને આમ દયા પળાય, આમ જોઈને ચલાય, આમ થાય. એવા વ્યવહારક્રિયાનું જ્ઞાન અનંતી વાર પ્રધાન કર્યું.

‘નિપટ કઠિન અપની પહિયાન’ ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપનું જ્ઞાન તે મહાકઠણ છે. બાકી એવું બધું જ્ઞાન પણ અનંતવાર કર્યું છે. મિથ્યાશ્રદ્ધા સહિત આવા મિથ્યાજ્ઞાન પણ અનંતવાર કર્યાં. એ અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન (છે). સમજાણું ? ‘તાકો પાવત અકલ્યાણ.’ લ્યો ! ‘ધર્મ સુભાવ આપ શ્રદ્ધાન’ દેખો ! સમ્યગ્દર્શન રહિત બાહ્ય ક્રિયા અને ચારિત્રનું જ્ઞાન કર્યું, જુઓ ! અર્થમાં લખ્યું (છે). અને ધર્મનું સ્વરૂપ તો આત્માનું શ્રદ્ધાન છે. પહેલું ત્યાંથી ઉપાડ્યું છે. ‘ધર્મ સુભાવ આપ શ્રદ્ધાન, ધર્મ ન શીલ, ન સ્નાન, ન દાન.’ કષાયની મંદતા આદિ શીલ સ્વભાવ કે ન સ્નાન કે દાન ધર્મ-બર્મ નથી. પોકાર તો કરે છે આ ‘બુધજન’ પહેલેથી, લ્યો ! અને આ લોકો કહે, ‘સોનગઢવાળા’એ આમ કર્યું, ‘સોનગઢવાળા’એ આમ કર્યું, કહે છે. સમજાણું ?

‘બુધજન ગુરુ કી શીખ વિચાર, ગહો ધામ આતમહિતકાર.’ ભગવાન અનંત ગુણનો ધણિ પ્રભુ, જેમાં અતીન્દ્રિય આનંદથી ભરચક ભરેલો છલોછલ. એવા ભગવાનઆત્માના ધામની શ્રદ્ધા કર ને, કહે છે. એની સન્મુખ જો અને એનું જ્ઞાન કર, એ જ્ઞાન છે. એની સામું જો, એનું જ્ઞાન એ જ્ઞાન છે, બાકી વ્યવહાર ક્રિયાના આદિના જ્ઞાન પ્રધાનપણે કર્યાં. પ્રધાન એટલે બહુ ઊંચા મિથ્યાજ્ઞાન, એ કંઈ જ્ઞાન-બ્યાન નથી. સમજાણું કાંઈ ? જુઓ ! એ ત્યાં (નાખ્યું) છે. આમ બેઠો છે. મિથ્યાજ્ઞાનનું છે ને ? ટેબલ છે ને ? ખોટા પુસ્તક પડ્યા હશે. કંઈક છે ખરું એવું બધું લાંબુ લાંબુ. અગૃહીત મિથ્યાજ્ઞાન (થયું). લ્યો !

ભાવાર્થ :- કહે છે કે, એ દુઃખદાયક કષ્ટને આપનારું છે. ઠીક ! એ આત્મજ્ઞાન વિનાનું જે બાહ્યક્રિયાનું જ્ઞાન તે તો દુઃખદાયક, દુઃખને આપનારું છે. ભગવાનઆત્મા, એનું જ્ઞાન તે સુખદાયક છે. એના વિના એકલી ક્રિયાનું, વ્યવહારની વાત, બધો વ્યવહાર લીધો છે, વ્યવહારશ્રદ્ધા, વ્યવહાર જ્ઞાન ને વ્યવહાર ચારિત્ર ને વ્યવહાર વ્રત ને એના તપ ને એના બધા જ્ઞાન આત્મજ્ઞાન વિના એ બધા કષ્ટદાયક છે. આહા..હા...! આવું તો આ લોકો ગૃહસ્થાશ્રમમાં (રહીને) દિગંબર કહી ગયા છે. દિગંબર ગૃહસ્થો ! એમાં સનાતન માર્ગ હતો. પરંપરા વીતરાગ કેવળજ્ઞાનીની જે વાત છે એ વાત પરંપરા દિગંબર સંતોમાં ચાલી આવી છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- આવું ઊંઘું ચાલ્યું આવતું હતું, ઊંઘું માને છે, આ કહે છે ને જુઓને ! સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કહેલો માર્ગ દિગંબરમાં અનાદિથી સત્ ચાલ્યો આવે છે. ‘ઋષભદેવ’ ભગવાનથી. આ જુઓને ત્યારથી આ ચાલ્યો આવે છે. ક્રિયાના જ્ઞાન તે મિથ્યાજ્ઞાન છે. એનું જ્ઞાન મિથ્યાજ્ઞાન, એ વસ્તુ જ બંધનું કારણ છે. હવે એમાં ધર્મ ક્યાં આવ્યો. આ વ્રત ને નિયમ ને ક્રિયાનું જ્ઞાન એ મિથ્યાજ્ઞાન (છે), એમ અહીં તો કહે છે. આહા..હા....!

આત્માના જ્ઞાન વિનાનું જે જ્ઞાન.. આહા..હા....! કથાનુયોગનું જ્ઞાન, કરણાનુયોગના વ્યવહારુ જ્ઞાન એ બધું સમ્યક્ આત્મજ્ઞાન વિના એ જ્ઞાન કષ્ટદાયક છે, એમ કહે છે. અભિમાન થઈ ગયું કે, મને બહુ જાણપણું છે. બધું અમને આવડે છે. ચારે અનુયોગમાંથી વ્યવહાર આવો હોય, વ્યવહાર આવો હોય, વ્યવહાર આવો હોય. પણ એ વ્યવહાર, આત્મજ્ઞાન વિનાનું વ્યવહાર જ્ઞાન તો દુઃખદાયક છે. આહા..હા....! ભારે નાખ્યું છે, હોં ! વાત તો એમ જ છે.

એવી પ્રતીત એટલે સાત તત્ત્વની ભૂલ કીધી ને ? પહેલી જીવ પોતાના ઉપાદાનથી કામ થાય એમ ન માનતા પરથી માને, એ જીવની ભૂલ. અજીવના ઉપાદાનથી કામ થાય એને જીવથી થાય એમ માને, એ અજીવની ભૂલ. સમજાય છે ? પુણ્ય-પાપ બેય આસ્રવ તત્ત્વ છે એમાંથી એકને ઠીક ને અઠીક માને એ આસ્રવતત્ત્વની ભૂલ છે. બંધમાં શુભ અને અશુભ એક જાતના સંયોગો છે એમાં એક ઠીક અને એક અઠીક માને એ બંધતત્ત્વની ભૂલ છે. નિર્જરાતત્ત્વની ભૂલ – ઇચ્છાને રોકવી એમાં લાભ છે, એને ઠેકાણે એકલી શુભ ઇચ્છા કરવામાં લાભ છે એનું નામ નિર્જરાતત્ત્વની ભૂલ.

પરિપૂર્ણ નિરાકુળ મોક્ષતત્ત્વ છે એમાં કંઈ પણ ત્યાં અંદર ખાવા-પીવાનું નથી, ફલાણું નથી, ત્યાં આમ નથી, ત્યાં તે નથી એમ કેટલાક રાડચું પાડે છે ને ? ઇ શું કાંઈ ન મળે ? લાડી નહિ, વાડી નહિ, ગાડી નહિ, ઘોડી નહિ, બોલવું નહિ, સાંભળવું નહિ, લ્યો ! આમ ને આમ (રહેવું). એ નિરાકુળતા સુખની, મોક્ષતત્ત્વની એને ખબર નથી. આકુળતાથી મૂકાઈ જવું એનું નામ મોક્ષ છે. એને ઠેકાણે (એમ માને કે), ખાવા નહિ, પીવા નહિ, લાડવા નહિ, ચૂરમા નહિ, દાળ-ભાત નહિ, શાક

નહિ, વઘારેલા કારેલા નહિ. હેં ? એ તો કારેલામાં અંદર મસાલો ભરે છે ને ? અને રસ હોય, ઊંચો રસ. ભાઈ ! કેરીનો રસ ઊંચો હોય. ત્યાં હતો ને, જુઓને ! એવી ઊંચામાં ઊંચી કેરી. ત્યાં પણ કેરી લાવ્યા હતા. ક્યાં ઓલું ગામ ? ‘ખડ.. ખડ !’ ક્યું ગામ કીધું છે ? ઇ ઊઠીને ગયા હતા ‘શંકર’ના દેવળમાં. પહેલા નહિ ‘કુંડળે’થી ઊઠીને. ઇ ‘ખડ’, ક્યું ગામ ? ગામનું શું નામ ? ‘ખડકાળું,’ ‘ખડકાળું’ ? હા, ઇ. ઓલું શંકરના દેવળ, નહિ ? ‘કુંડળે’થી ઊઠીને. તે દિ’ ની વાત છે. કહો, સમજાણું ? નહિ રસ, પૂરી, ઊની ઊની પૂરી ઘીમાં તળેલી અને ઊંચામાં ઊંચા મીઠીયો રસ નીકળેલા, આમ વાટકચો ભરીને આમ ફર્સ્ટક્લાસ ! એની સાથે મીઠા સાઠા, મોળા. હેં ? કહે છે, એવું કાંઈ નહિ. એ મોક્ષને શું કરવો છે અમારે ? સમજાય છે ? મૂઢ તને મોક્ષની ખબર નથી. એ બધી ઇચ્છાઓ ખાવા, પીવાની એ તો આકુળતા છે. હોળી છે ત્યાં. ત્યાં દુઃખનો ઢગલો છે. આ ખાઉં ને આ લઉં ને આ લઉં ને પત્તરવેલિયા ને શ્રીખંડ ને પૂરી ને... બધી ઇચ્છાઓ દુઃખરૂપ છે. એવું તો ત્યાં નથી, કહે છે. પણ ત્યાં નથી શેનું ? ત્યાં તો નિરાકુળતા આનંદ છે. તને દુઃખ છે માટે ઇચ્છા થાય છે.

ઇ વર્ણન શું કરવા કર્યું ? ઇ આકુળતા છે. એવી આકુળતા ત્યાં નથી. એને માને છે કે આવું કાંઈ નથી. એવી આકુળતા શેની હોય પણ ત્યાં ? સમજાણું કાંઈ ? એકલો અનાકુળ રસકંદમાં આમ પડ્યો છે અંદરથી. આહા..હા...! ‘સાદી અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં, અનંત દર્શન, જ્ઞાન સહિત જો’ ‘શ્રીમદ્’ કહ્યું ને ? એવો આનંદ સ્વરૂપ મોક્ષ, એને ન માનતા, કાંઈક ઇચ્છા કરીએ, ઇચ્છા કરીએ, ઇચ્છા કરીએ, કાંઈ ન મળે, સાધન ન મળે, ઇચ્છાઓ ન મળે, આ ન મળે. એવો મોક્ષ અમારે નથી જોઈતો.

એક જણો વળી એમ કહેતો હતો. બિચારા ગુજરી ગયા. ઇ કહે, મોક્ષમાં ઇ સિદ્ધ શું કરે ? કીધું, કોઈ હરામ કાંઈ કરે તો. ત્યારે એ કહે, એ સિદ્ધ અમારે જોઈતા નથી. કહો, ઠીક ! ‘હીરાભાઈ’ના મકાનમાં, ‘નારણભાઈ’ના મિત્ર હતા, કેટલીક વાર આવતા, પણ દષ્ટિ એટલી વિપરીત. સિદ્ધ ભગવાન મોક્ષ(માં જઈને) શું કરે ? મેં કીધું, કરે આત્માને આનંદને, બસ ! બીજું કાંઈ નહિ. કોઈનું હરામ કાંઈ કરે તો.

એક ફોતરું ન ફેરવે. (ત્યારે ઇ કહે), એવો મોક્ષ અમારો જોઈતો નથી. એનો અર્થ કે, અમારે એવો મોક્ષ જોઈતો જ નથી. બાપા ! તમને મોક્ષ એટલે શું (ખબર નથી). અહીં પણ જેટલે અંશે રાગ ઘટે અને સ્વરૂપમાં સ્થિર થાય એટલે અંશે શાંતિ છે. રાગ થાય અને પ્રવૃત્તિ અનુકૂળ હોય એમાં શાંતિ (છે), એમ છે નહિ.

બીજાને જાણે સુધારી દઈએ અને બધા સુખી દેખાય, બસ ! આપણને શાંતિ. મૂઢ છે. ઇ તો રાગ છે, માળા ! સમજાય છે કાંઈ ? પરનું કરી દઈએ એ તો આકુળતાની બુદ્ધિ મહામિથ્યાત્વ છે. મિથ્યાત્વ છે. જ્ઞાનસ્વરૂપમાં રાગનું કરવું છે જ ક્યાં ? એને ઠેકાણે કર્તૃત્વ જ્યાં સ્વીકાર્ય છે (ત્યાં) આકુળતા તીવ્ર છે, મિથ્યાત્વની તીવ્ર આકુળતા છે. મિથ્યા નામ અસત્ય દષ્ટિની તીવ્ર આકુળતા છે. હવે એવું એને ત્યાં દેખાય નહિ. કીધું, પરનું સારું કરવાની ઇચ્છા મોક્ષમાં કાંઈ ન હોય. આવો મોક્ષ ? હૈં ? સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે, એવી માન્યતા સહિત જેનું ઊંધું જ્ઞાન છે એને અગૃહીત મિથ્યાત્વ કહેવામાં આવે છે. એ સાતે તત્ત્વની ભૂલની વ્યાખ્યા થઈ ગઈ. નિર્જરા તત્ત્વમાં આત્માના આંશિક શુદ્ધિની વૃદ્ધિ. અહીં કીધું ને ? ‘નિજ શક્તિ ખોય’ પોતાનો આત્મા આનંદમૂર્તિ શ્રદ્ધા સંપન્ન કેવળજ્ઞાનનો કંદ, એવી એની શક્તિ છે. એની શક્તિની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન દ્વારા પ્રગટ થવી જોઈએ, પ્રગટ થવી જોઈએ, એ શક્તિની પ્રગટતા થવી જોઈએ એને ઠેકાણે એકલી ઇચ્છામાં એણે લાભ માન્યો.

આંશિક શુદ્ધિની વૃદ્ધિ અથવા અશુદ્ધિની હાનિ થવી તેને સંવરપૂર્વક નિર્જરા કહેવામાં આવે છે. તે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક હોઈ શકે છે. એ નિર્જરા આત્માના પરિપૂર્ણ શુદ્ધ આનંદની પ્રતીતિના અનુભવપૂર્વક જ નિર્જરા હોય છે. નહિતર નિર્જરા હોઈ શકે નહિ. કેમકે શક્તિ પરિપૂર્ણ છે એની પ્રતીતિ અને જ્ઞાનમાં તો ભાન આવ્યું નથી. આવ્યા વિના ઠરે ક્યાં ને નિર્જરા થાય ક્યાં ? એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક જે કીધું એનો અર્થ ઇ કે, જ્યાં આત્મા એકસ્વરૂપે અખંડાનંદ પૂર્ણ આનંદ, પૂર્ણ જ્ઞાનનો કંદ આત્મા છે એવી જ્યાં અંતર જ્ઞાનમાં પ્રતીતિ જ આવી નથી, ભાન જ આવ્યું નથી તો ઠરવાનું ક્યાંથી હોય એમાં ? માટે સમ્યગ્દર્શન વિના એને નિર્જરા હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ ?

જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપમાં સ્થિર થવાથી.. જુઓ ! શુભ-અશુભ ઇચ્છાનો નિરોધ થાય છે એને તપ કહેવામાં આવે છે. એકલા અપવાસ કરે ને ઇચ્છા છે, ત્યાં તો રાગનો ભાગ છે. ઇચ્છા વિનાની ચીજ, નિરાકુળ આનંદકંદ એવા આત્માની તો પ્રતીત થઈ નથી કે આમાં ઠરવાથી મારું ચારિત્ર થશે. આમાં ઠરવાથી મારી મુક્તિ થશે. શું કીધું ? આ સ્વરૂપ અખંડાનંદ જ્ઞાનનો પુંજ પ્રભુ છે, એ જ મારું તત્ત્વ છે, એમાં ઠરવાથી મારી મુક્તિ થશે, એવી પ્રતીતનું ભાન તો થયું નથી. નિર્જરા ક્યાંથી થાય એને ? સમજાણું કાંઈ ? એ તો બહારની ઇચ્છાના વેગમાં તણાણો છે. આ કરી દઉં ને આ કરી દઉં, બીજાનું કરી દઉં. દુનિયાનો ઉદ્ધાર કરી દઉં. પણ તારો તો કર પહેલો.

મુમુક્ષુ :- ... ?

ઉત્તર :- હા, એમ કેટલાક કહે છે. કેટલાક કહે, (ભલે) અમારે બે ભવ વધે, પણ દુનિયાનું કલ્યાણ જો થાતું હોય તો ભલે બે ભવ વધે. એને મૂઢને નથી આત્મતત્ત્વની શ્રદ્ધા, નથી મુક્તિ અનાકુળ થાય એની શ્રદ્ધા. એને આકુળતા કરીને દુનિયાનું સુધારવાનો ભાવ છે.

મુમુક્ષુ :- મોક્ષ થઈ જાય ...

ઉત્તર :- ધૂળમાંય નથી. વાત કીધી નહિ ? લોકકલ્યાણ કરી જ કોણ શકે છે ? ઈ (સંવત) ૧૯૮૨ની સાલમાં અમારે મોટી ચર્ચા ચાલી હતી. કીધું નહોતું ? ‘તરે તે તારે.’ એવું સૂત્ર લખ્યું હતું. ‘વઢવાણ’ના ચોમાસામાં. (એક મુમુક્ષુ) છે ને ? ‘તરે તે તારે.’ એક વકીલ આવ્યા. કંદોઈ વકીલ છે. વકીલ આવ્યા, કહે, મહારાજ ! એમ ન કરો. ત્યારે શું કરવું જોઈએ એમાં ? ‘તારે તે તરે’ ભાઈ ! કેટલા ગોતવા જાવા ? કીધું. એકકે માણસ ન હોય તો એને કેવળજ્ઞાન થાય નહિ ને ? સમજાણું કાંઈ ? (સંવત) ૧૯૮૨ની સાલની વાત છે. વ્યાખ્યાન ચાલતું હોય ને ? માથે ચાકળો બાંધતા. સૂતરનો, હોં ! શું કહેવાય ? ભરીને, દોરાથી ભરેલા. ‘તરે તે તારે’ એવું લખેલું. વકીલ આવ્યા, મહારાજ ! એમ ન જોઈએ. ‘તારે તે તરે’. કીધું, કેટલાને ગોતવા ? કેટલાને ગોતવા જાવા ? અહીં ગોતવો કે ત્યાં ગોતવો ? ભાઈ ! દુનિયા તો એમ ને એમ ચાલી જ જાય છે. આ તો ૧૯૮૨ની વાત છે, લ્યો ! ચાલીસ વર્ષ થયા. ‘તારે તે તરે.’ કીધું, એકેને ન તારે અને પોતે તરે. સાંભળને ! નિમિત્ત તો એની

પોતાની સામાની યોગ્યતા હોય અને આને પુણ્યનો યોગ હોય તો નિમિત્ત થાય. નિમિત્ત થાય પણ નહિ, એકેને તારે નહિ અને પોતે તરે.

પોતાનો આત્મા અખંડાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છે એની દૃષ્ટિ, જ્ઞાન ને રમણતા કરવી એ એક જ એને મુક્તિનો ઉપાય છે. આ તો દુનિયા એમ કહે, ઓ..હો..હો...! દસ-દસ હજાર, વીસ-વીસ હજાર, પચીસ-પચીસ હજાર માણસમાં એનું વ્યાખ્યાન (થાય છે) અને લોકો.. શું ધૂળમાં છે ? પણ શું છે ? એ વાણી જ આત્માની નથી, ઇચ્છા થાય એ આત્માની નથી. હવે કલ્યાણ કોનું કરવું એમાં ? એ..ઇ...! વાણી જડ છે, એમાંથી આત્માને લાભ નથી. ઇચ્છા થઈ, કહું. એ ઇચ્છા રાગ છે, આકુળતા છે. (એનાથી) આત્માને લાભ નથી. કોનાથી લાભ કરવો છે એને ? આખી દૃષ્ટિની મૂળમાં ભૂલ છે. સમજાય છે કાંઈ ?

અશુભ ઇચ્છા અને શુભનો નિરોધ થાય તેને તપ કહે છે. એ ઇચ્છા જે થવી એને જ ન થવા દેવી અને સ્વરૂપની શાંતિ અને અનાકુળ આનંદની પ્રગટ શક્તિનો વ્યક્ત ભાવ થવો એ જ ધર્મ ને તપ ને નિર્જરા છે. આહા..હા...! એ.. ‘તપસી’ ! એ તપસી કહેવાય ગયા. મહિનાના અપવાસ કરે તો એનાથી બીજા વિશેષ ભલે હોય પણ કાંઈ તપસી કહેવાય ? બહારમાં ઇ ગણાય. (એક ભાઈની) વહુએ કીધું. આ કહે, તમે ડિગ્રીવાળા થઈને અમારી સેવા કરો છો. (એટલે આ કહે), અમારી ડિગ્રી કરતા તમારી ડિગ્રી ઊંચી. ઇ બિચારા અહીંના ગણાય. (એક ભાઈની) વહુ ડોક્ટર છે ને ? તમારી ડિગ્રી ઊંચી. આ કહે, પણ તમે આવા ઊંચા અને અમારી સેવા કરો, અમે સાધારણ માણસ.

અહીં તો વાત ઇ છે કે, જેને આત્મામાં ઇચ્છા જ કરવી નથી. ઇચ્છા થાય એ જ બંધનું કારણ છે. બોલવા-ફોલવાની વાત હતી કે દિ’ ? એ તો વાણી જડની છે. સમજાય છે ? કહે છે કે, સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક અને સમ્યક્જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપમાં સ્થિર થવાથી શુભ-અશુભનું ઇચ્છાનું અટકી જવું એને સાચો તપ અને નિર્જરા (કહે છે). દુનિયાને ઉપદેશ દઈએ તો આપણને નિર્જરા થશે. ધૂળેય નહિ થાય, સાંભળને ! ઉપદેશ તો વાણી છે, વાણીથી આત્માને નિર્જરા થતી હશે ? અને ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય એ પુણ્ય છે. એનાથી જીવને નિર્જરા થાય ? દુનિયા ધર્મ પામે. તું સમજ્યો નથી ને ઓલાને

તું ક્યાંથી નિમિત્ત થાઈશ ? ધર્મનું સ્વરૂપ શું છે ? તો તનેય હજી ખબર નથી. તું જાણે કે, આ ઈચ્છા કરું ને આ ઉપદેશ આપું તો ધર્મ થાય. મૂઢ છો તું. હવે એવા શી રીતે તું બીજાને કરીશ ?

મુમુક્ષુ :- આવડે.

ઉત્તર :- આવડે ક્યાંથી પણ ? ઈચ્છા વિનાનો, વાણી વિનાનો આત્માનો સ્વભાવ (છે), તે સ્વભાવની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન કરે તેને ધર્મ થાય. લાવશે ક્યાંથી ? સમજાણું કાંઈ ? ભારે વાતું, ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- મૂળમાંથી ભૂલ જ નીકળી ?

ઉત્તર :- મૂળમાંથી ભૂલ મોટી મણની, મણમાં આઠ પાંચશેરીની ભૂલ. આહા..હા...!

‘શુભ-અશુભ ઈચ્છાનો નિરોધ થાય તે તપ છે. તપ બે પ્રકારના છે : (૧) બાળતપ, (૨) સમ્યક્તપ.’ જુઓ ! ‘અજ્ઞાનદશામાં જે તપ કરવામાં આવે...’ જુઓ ! ઉણોદરીની વૃત્તિ, રસપરિત્યાગ (કરે), ત્યાગ ભલે કરે પણ આત્મા જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપનું ભાન નથી એ ઈચ્છામાત્રનો કર્તા નથી. વાણીનો કર્તા નથી, કોઈને સમજાવે અને બીજો સમજે એનો આમાં લાભ છે જ નહિ, બીજાથી સમજે એ પણ વસ્તુમાં છે જ નહિ. આહા..હા...! ઝાઝા સમજે તો ઝાઝો લાભ થાય, થોડા સમજે તો ઓલાને મોક્ષ થોડો મોંઘો થાય, એમ હશે ને ? જેનાથી ઘણા સમજે એનો મોક્ષ ઝટ થઈ જાય અને જેનાથી થોડા (પણ) સમજે નહિ તો એનો મોક્ષ ન થાય. ગોતવા પડે ને ઝાઝાને ? અરે...! હાલ.. હાલ...!

ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એને ગોતીને એકાગ્ર થાય તેનો મોક્ષ થાય. લાખ વાતું (હોય), ઈચ્છા હોય કે ઉપદેશ હોય, એને ઘેર, એને ઘરે રહ્યા. એની સાથે આત્માને કાંઈ સંબંધ નથી. કહો, સમજાણું કાંઈ ? આ..હા..હા...! પંદર-પંદર હજારને માણસને ધર્મ પમાડે એને કેટલો લાભ થાય ? ધૂળેય ન થાય, સાંભળને ! હજી બીજાને પમાડી શકે નહિ, એ તો એને કારણે જ સમજે છે અને તારી શ્રદ્ધામાં તો એમ છે કે આ બીજા સમજે તો એમાંથી કાંઈક થોડો ભાગ મને મળે. મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- વેપારમાં બરકત હોય તો વેપાર જ સૂઝે ને !

ઉત્તર :- ઇ ઠીક, પણ ઇચ્છા સાથે પરને સંબંધ શું ? જીવ બોલે તો જીવને લાભ થાય એ જ વાત મિથ્યાદૃષ્ટિ માને છે. ભાષા જડની છે અને જીવને ઉપદેશ દેવાની ઇચ્છા થાય તો આત્માને લાભ થાય એ જ મૂઢ છે. ઇચ્છા તો રાગ છે, એમાંથી લાભ શી રીતે થશે ? અને બીજા સમજે તો આને લાભ થાય. તો બીજાની સમજવાની એને લાયકાત છે. એમાં તારાથી સમજ્યો છે ક્યાં ? અને ઇ સમજે એમાં તને જરીયે લાભ ક્યાં ? આહા..હા...! ભારે વાત, ભાઈ ! પણ ભાઈ ! આવે છે ને ? ‘સર્વ જીવ કરું શાસન રસિ’ એ તો વિકલ્પ આવ્યો એનો બંધ પડે છે, એમ કહ્યું છે. ‘શ્રીમદ્’ એમ કહ્યું છે. એક જીવને પણ જો ધર્મ પમાડે તો તીર્થંકર પુણ્ય બાંધે. એટલે ? ઓલી ઇચ્છા થઈ એમાં તને બંધ થશે, એમ કહ્યું ત્યાં. ભાઈ ! એમ કહ્યું છે, હોં એણે. ઓલા શું સમજે ? આ..હા..હા...! પણ એવું લખ્યું છે. એની- ‘શ્રીમદ્’ની શૈલી તો જુદી જાતની. એટલે કે જે ધર્મ સમજ્યો છે અને ઇચ્છા જરીક આવી. હવે એમાં કોઈ સમજ્યો, ન સમજ્યો એની સાથે સંબંધ નથી. ઇચ્છા આવી તો ઇચ્છાથી એને સમ્યગ્દર્શન છે (એમ નથી માનતો). ઇચ્છા મારું કર્તવ્ય નથી, મારાથી બીજો સમજતો નથી, એ વાણી નીકળે એ મારી ચીજ નથી, એવી ઇચ્છામાં નિષેધ વર્તે છે, આત્માનો આદરભાવ (છે) અને આનો આદર નથી. એટલે એને તીર્થંકર પ્રકૃતિ બંધાશે. એ બંધાશે એમાં આત્માને લાભ નથી. ઇચ્છાથી લાભ નથી અને બંધાયથી લાભ નથી, એમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ માને છે. એ ઇચ્છા તોડીને સ્થિર થઈશ તે દિ’ મને ચારિત્ર અને કેવળ થાશે. ઇચ્છાથી પ્રકૃતિ બંધાણી માટે મને કેવળ થાશે એમ જ્ઞાની માનતો નથી અને એમ હોઈ શકે નહિ. આહા..હા...! ભારે વાતું, ભાઈ ! સમજાણું કાંઈ ?

સાત તત્ત્વની ભૂલ કહીને પછી કહ્યું કે, ઇ ભૂલવાળું જેટલું બીજું જ્ઞાન કરે છે એ બધું જ્ઞાન કષ્ટદાયક છે. સમજાણું ? ‘અજ્ઞાનદશામાં...’ એટલે આત્માના ભાન વિના ઇચ્છાથી લાભ માનનાર, શરીરની ક્રિયાથી લાભ માનનાર એવા અજ્ઞાનીને એ જે કંઈ રાગાદિ મંદ હોય ને કોઈ તપસ્યા, ઉણોદરી હોય એ બધું બાળતપ છે. ‘તેનાથી કદી સાચી નિર્જરા થતી નથી,...’ એને સાચી એટલે શક્તિની પ્રગટતા (થતી

નથી). કારણ કે એમાં સામું તો પર સામું જોવાનું છે, સ્વ સામું જોવાનું નથી. અને સ્વ સામું (જોઈને) પ્રતીત કરે તો પછી સ્વ સામું જોઈને ઠરે. ચિદાનંદ સ્વરૂપ અખંડાનંદ પૂર્ણ છું, હું જ્ઞાતા-દષ્ટા પરિપૂર્ણ છું એવી પ્રતીત અને અનુભવ હોય તો એની સામું જોઈને ઠરે, પણ એની પ્રતીતિની તો ખબર ન મળે, ઠરવું ક્યાં ? માટે અજ્ઞાનીના જેટલી તપસ્યા આદિ હોય એ બધા બાળતપ, પુણ્યબંધ આદિ ભલે હો. પણ મિથ્યાત્વ સહિત છે એટલે અજ્ઞાનતપ છે. ઓ...હો...હો...!

‘પણ આત્મસ્વરૂપમાં સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિરતા અનુસાર જેટલો શુભ-અશુભ ઇચ્છાનો અભાવ...’ એટલે ? આત્મા વિકલ્પ ને ઇચ્છા ને વાણી વિનાનો છે એવું અંતરમાં અનુભવ અને દષ્ટિ થઈ છે તેને ‘સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિરતા અનુસાર...’ એમાં સ્વ સામું સ્થિરતા જેટલી થઈ એને અનુસારે જેટલો શુભ-અશુભનો અભાવ થઈ ગયો તે સાચી નિર્જરા છે, એને સાચો તપ કહેવાય છે. કહો, સમજાણું ? ‘પણ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ એમ માનતો નથી.’

‘પોતાની અનંત જ્ઞાનાદિ શક્તિને ભૂલે છે,...’ મારી શક્તિ મારામાં છે, ઇચ્છાથી પ્રગટ થાય નહિ, નિમિત્તથી પ્રગટ થાય નહિ, બોલવાથી પ્રગટ થાય નહિ. મારું સ્વરૂપ તો પૂર્ણાનંદ છે એની સામું જોવાથી, એકાગ્ર થવાથી પ્રગટ શક્તિ થાય. જેમાં ભરી છે એમાં એકાગ્ર થવાથી થાય. એની એને ખબર નથી. જેમાં પૂર્ણાનંદ કેવળજ્ઞાન આનંદ પડ્યો છે એવી સ્વરૂપની પ્રતિત થઈ છે એમાં એકાગ્ર થતાં થાય, એવું તો ભાન અજ્ઞાનીને નથી. એથી એના બધા તપને અજ્ઞાનતપ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘પરાશ્રયમાં સુખ માને છે,...’ ઇચ્છા થઈ છે ને ? વાણી નીકળે છે, ત્યાગાદિ કે અપવાસ કરે એમાં લાભ માને છે, એ પરાશ્રય ભાવ છે. ‘શુભાશુભ ઇચ્છા અને પાંચ ઇન્દ્રિયોની વિષયોની ઇચ્છાને રોકતો નથી.’ રોકે ક્યાંથી પણ ? જેને ઇચ્છા વિનાનું સ્વરૂપ જ શું છે એનું ભાન નથી અને ઇચ્છામાં જ સર્વસ્વ માન્યું. પરસન્મુખના વેગની વૃત્તિઓમાં સર્વસ્વ કલ્યું છે. ચીજ બીજી છે એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન નથી. ભારે વાત કરી, જુઓને ! એક શ્લોકમાં ઇ બધું છે, હોં !

મુમુક્ષુ :- જબ ઇચ્છા કા નાશ.

ઉત્તર :- ઇ તો વાત પહેલી આવી ગઈ. કીધું ને ? ગડિયો બોલે છે ઇ, બેસે છે ક્યાં એને ? જ્ઞાનમાં નક્કી થવું જોઈએ ને ? તો આમ રાગ ન પાડે. એની વાત પહેલી કીધી હતી. ભાઈ ! સવારમાં આમ પોકાર કરીને આવે. આજે હિંમત આપો. શું છે ? હિંમત હારી ગયા છે. હિંમત હારી ગયા એમ ન બોલ્યા. સમજી ગયા. સફાઈ ભાષા કરી થોડી. ખરું કે નહિ ? પહેલી ભાષા એવી કરતા કે, હવે તો આમ છે ને સવારે આમ છે. પછી પરમ દિ' આવ્યા તો (કહે), હિંમત આપો, મહારાજ ! આમ સફાઈ ભાષા ફેરવી એણે. એટલે હિંમત હારી ગયો છે એમ ન બોલ્યો. ભાષાને એણે ફેરવી. હું ?

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ના, ના. એ તો અંદર વાણિયાવેડ કરી. મેં કીધું તરત, હં, હિંમત હારી ગયાની ભાષા, હિંમત આપો, તમે બોલો છો. પછી દાંત કાઢ્યા. એમ હોય નહિ એને. લાખ પ્રતિકૂળતા હોય તો શું ? મને શું છે પણ ? એ તો જડની અવસ્થા છે. એ અડે છે મને ? ત્યારે એને અંતર આત્માની પ્રતીત થાય ત્યારે ઇચ્છા રોકાય. ઇ વિના ક્યાંથી રોકાતી હતી ? ઇચ્છા જેમાં નથી એવી ચીજની પ્રતીતિ વિના ઇચ્છાનો અભાવ કરશે શી રીતે ? ઇચ્છા નામ રાગનો નાશ કરનાર આત્મા એનો અર્થ કે એનામાં રાગ નથી. ઇચ્છાનો નાશ કરનાર આત્મા એનો અર્થ કે ઇચ્છા એનામાં નથી. નાશ કરનાર કીધો. કરનાર ને રાખનાર છે ઇ ? તો એનો અર્થ શું થયો ? ભલે નાશ કરનારો ખરેખર તો નથી. એનો અર્થ ઇ કે, એ રાગાદિ એના સ્વભાવમાં છે જ નહિ. એવા સ્વભાવની શ્રદ્ધા ને જ્ઞાન વિના રાગનું રોકવું, ઇચ્છાનું રોકવું કોઈ દિ' ત્રણકાળમાં ન થાય.

